

Stockholm den 21 mars 2022

Per e-post till:
Bankföreningen
Brottsoffermyndigheten
Föreningen Sveriges Överförmyndare
Justitiedepartementet
Kronofogdemyndigheten
Länsstyrelserna
Svensk försäkring
Sveriges Kommuner och Regioner

Angående problem vid uppdrag som särskild företrädare för barn efter lagändring 2021

Advokatsamfundet har av våra ledamöter uppmärksammats på att det har uppstått ett flertal mycket svårlösta problem vid utförande av uppdrag som särskild företrädare för barn till följd av den lagändring som trädde i kraft den 1 juli förra året.

Problemen innebär både praktiska svårigheter att utföra de åtgärder som lagstiftningen tycks syfta till, men även att barnets bästa inte i alla avseenden kan tillgodoses.

Ändringen i 3 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn innebär att uppdraget som särskild företrädare nu även omfattar att ta tillvara barnets rätt vid *åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning*.

Enligt 4 § andra stycket förordningen (1999:998) om särskild företrädare för barn ska ersättning för sådana åtgärder begäras senast inom ett år från det att domen eller det slutliga beslutet vann laga kraft eller, om allmänt åtal inte väckts, från det att förundersökningen lades ned eller beslut fattades i åtalsfrågan.

Tyvärr innehåller vare sig författningstexten eller förarbetena några tydliga ramar för hur det utvidgade uppdraget ska utföras, vare sig avseende vilka åtgärder den särskilda företrädaren ska vidta eller i fråga om hur lång tid uppdraget pågår. Detta har medfört både praktiska och advokatetiska problem av sådan omfattning att många advokater nu undviker helt att åta sig dessa uppdrag. Detta är högst olyckligt och behöver få en snar lösning eftersom det drabbar barn negativt.

Jag skriver därför till er gemensamt för att det finns ett brådskande behov att lösa de problem som lagstiftningen gett upphov till. Jag vet också att det pågår ett arbete hos olika myndigheter och organisationer att analysera lagstiftningen och dess följder varför det är angeläget för Advokatsamfundet att framföra vår syn på frågorna. Förhoppningsvis kan detta bidra till ökad förståelse mellan inblandade aktörer och bidra till att skapa bättre förutsättningar för att barnets bästa ska kunna tillgodoses.

Utgångspunkter för utförande av uppdraget som särskild företrädare för barn

Hur advokatuppdrag i allmänhet ska utföras vilar på etablerade etiska grundprinciper, s.k. kärnvärden. Dessa är oberoende, lojalitet, tystnadsplikt och ett krav på frihet från intressekonflikter. För att kärnvärdena ska upprätthållas finns särskilda regler om advokater och deras verksamhet.

Av 8 kap. 4 § rättegångsbalken och 34 § stadgarna för Sveriges advokatsamfund framgår att en advokat i sin verksamhet redbart och nitiskt ska utföra de uppdrag som anförtrotts advokaten och iaktta god advokatsed. I avsnitt 1 av Vägledande regler om god advokatsed uttrycks att en advokats främsta plikt är att visa trohet och lojalitet mot klienten.

När det gäller uppdraget som särskild företrädare för barn, omfattar det bland annat att i vårdnadshavarnas ställe företräda barnet under rättegång och att ta tillvara barnets rätt för att förbättra förutsättningarna att utreda brottsmisstankar mot barnets anhöriga och till förebyggande av övergrepp mot barnet fortsätter. Till särskild företrädare får en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan förordnas. Endast den som på grund av sina kunskaper, erfarenheter och personliga egenskaper är särskilt lämplig får förordnas för uppdraget.

Företrädarens agerande under uppdraget ska enligt förarbetena till lagstiftningen styras av vad som kan anses vara bäst för barnet (se prop. 1998/99:133 s. 30 f. och 43 f.). Det innebär att barnets inställning så långt som möjligt ska klarläggas och beaktas när åtgärder vidtas, men betyder inte att barnets instruktioner alltid ska följas.

Företrädaren ska avgöra vad som är bäst för barnet utifrån ett allsidigt perspektiv, fatta beslut i enlighet med detta, och ska efter bästa förmåga visa barnet trohet och lojalitet.¹

Den lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2021 innebär att uppdraget som särskild företrädare för barn har utvidgats och numer även omfattar att ta tillvara barnets rätt vid åtgärder som rör verkställighet av skadestånd och ansökan om brottsskadeersättning. Tyvärr lämnas i princip ingen vägledning om vad utvidgningen av uppdraget innebär i lagens förarbeten, trots de påpekanden om behovet av förtydliganden som Advokatsamfundet gjorde sitt [remissvar](#) som lämnades 2019.²

Praktiska och advokatetiska problem

Nedan följer några exempel på problem som särskilt lyfts fram av våra ledamöter och Advokatsamfundets syn på dessa.

Lagtexten föreskriver sedan ändringen förra året att den särskilda företrädaren ska tillvarata barnets rätt vid ansökan om brottsskadeersättning. Brottsskadeersättning kan betalas till den som har drabbats av skada till följd av brott, och betalas till del skadan inte täcks av annan ersättning som den skadelidande har rätt till. För att ett barn ska kunna få brottsskadeersättning förutsätter det alltså som utgångspunkt – såsom Advokatsamfundet har uppfattat att rättstillämpningen ser ut idag – att den särskilda företrädaren har undersökt möjligheten att begära ersättning från barnets eventuella försäkringar. En sådan undersökning blir emellertid svår, till exempel om vårdnadshavarna inte vill lämna information om eventuella försäkringar eller inte går att få tag på av olika skäl. Det som står företrädaren till buds i sådana situationer är att kontakta samtliga tänkbara försäkringsbolag för att få information. En sådan lösning är inte rimlig. Enligt vad Advokatsamfundet erfar är det inte heller säkert att försäkringsbolag lämnar ut information utan uppvisande av fullmakt från den som innehar försäkringen, dvs. vårdnadshavarna, vilket av förklarliga skäl kan vara svårt för företrädaren att ordna. Med anledning av ovanstående har även frågan uppkommit om det numer åligger advokaten att, inom ramen för det utvidgade uppdraget, ansöka om

---

¹ Här kan också erinras om artikel 3.1 i barnkonventionen enligt vilken det vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

² Advokatsamfundets remissvar den 13 september 2019 över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32).

försäkringsersättning för barnets räkning. Lagtextens formulering talar emot en sådan tolkning, som dessutom skulle sätta advokaten i en roll som ansvarig för skadereglering hos försäkringsbolaget, vilket kan bli en mycket utdragen process.

Ett annat stort problem rör möjligheten att öppna bankkonton med s.k. överförmyndarspärri för utbetalning av skadestånd eller brottsskadeersättning till barnet. Att ett sådant överförmyndarspärriat konto öppnas, eller att ett befintligt konto förses med spärri, är många gånger en förutsättning för att Kronofogdemyndigheten eller Brottsoffermyndigheten ska betala ut pengar till barnet så som Advokatsamfundet uppfattat saken. Flera banker synes dock ha uppfattningen att den särskilda företrädaren inte är behörig att öppna bankkonto å barnets vägnar, det utvidgade uppdraget till trots. Detta tycks också vara Bankföreningens preliminära bedömning. Det blir således i många fall omöjligt för den särskilda företrädaren att se till att skadestånd och brottsofferersättning kan betalas ut till barnet om det kräver ett överförmyndarspärriat konto. Det kan även ifrågasättas om åtgärden att öppna ett bankkonto överhuvudtaget är en sådan uppgift som ska ingå i den särskilda företrädarens uppdrag.

Innan lagändringen förordnades enligt uppgift från våra ledamöter ofta en god man för barnet i syfte att öppna ett överförmyndarspärriat konto när skadestånd eller brottsskadeersättning skulle betalas ut. Överförmyndarna har dock enligt vad Advokatsamfundet erfar i vissa fall slutat att förordna gode män för sådana uppdrag, eftersom att de gör tolkningen att det nu åligger den särskilda företrädaren att hantera den saken. Som framgår ovan saknar emellertid den särskilda företrädaren ofta praktisk möjlighet att göra detta. Det har i vissa fall från överförmyndarnas sida även föreslagits att advokaten själv ska ansöka om att bli god man för barnet i syfte att kunna öppna bankkonto. Enligt Advokatsamfundet är det inte en godtagbar lösning, bland annat ur ett advokatetiskt perspektiv. Uppdraget som god man skiljer sig från uppdraget som särskild företrädare, och det är med hänsyn till advokatens lojalitetsplikt problematiskt att i samma ärende åta sig olika uppdrag och sitta på "olika stolar" för samma klient. Det kan också starkt ifrågasättas om utvidgningen av uppdraget som särskild företrädare ska få till följd att företrädaren behöver begära sig förordnad för ytterligare ett uppdrag – dessutom av annan karaktär – för att kunna uppfylla sina skyldigheter enligt lag och god advokatsed. Detta kan omöjligt vara avsett.

Jag vill i detta sammanhang också påpeka att det ur ett advokatetiskt perspektiv inte är möjligt för en advokat att förvalta barnets medel till dess att hon eller han fyller 18 år och därmed själv har rätt att bestämma över sina tillgångar. Advokater kan förvisso, när det anses lämpligt, öppna ett så kallat klientmedelskonto i klientens namn. Ett klientmedelskonto ska emellertid endast användas för utbetalningar till klienten eller för betalningar för dennes räkning samt för täckande av advokatens utlägg och arvode. Medel som en advokat tagit emot under ett uppdrag ska dessutom som regel omedelbart betalas ut till klienten när uppdraget slutförts eller upphört på annat sätt,³ vilket rimligen måste anses vara som senast när den ettårsfrist som föreskrivs i 4 § förordningen om särskild företrädare för barn löper ut. En advokat kan alltså inte agera kapitalförvaltare för sin klient. För klientmedelskonton tillkommer därtill vissa redovisningsplikter som det inte kan anses rimligt att en advokat ska uppfylla gentemot barnet under mycket lång tid efter att uppdraget i övrigt avslutats.

Vidare vill jag uppmärksamma att lagen kan tolkas som att advokaten alltid är skyldig att begära verkställighet av skadestånd. Detta är problematiskt eftersom det i många fall framstår som direkt oförenligt med barnets bästa att göra så. Om det till exempel rör sig om barn i familjer med begränsade ekonomiska resurser, kan det istället för att begära verkställighet ibland vara bättre för barnet att vårdnadshavarna har tillgångar som möjliggör att barnet i stunden får mat, kläder, tillgång till aktiviteter m.m. Att begära verkställighet av ett förhållandevis litet skadestånd, med de effekter det får för den som blir föremål för Kronofogdemyndighetens indrivningsåtgärder, kan vidare i vissa fall skapa en sämre familjesituation för barnet än om dessa åtgärder får avvakta till dess barnet själv är vuxet och kan ta ställning till frågan om och hur verkställighet bör ske. Enligt Advokatsamfundets uppfattning måste en advokat därmed, när så är påkallat utifrån barnets bästa, kunna avstå möjligheten att begära verkställighet av skadestånd.

En annan viktig fråga där oklarhet råder är hur lång tid en särskild företrädare är skyldig att bevaka frågorna kring verkställighet och brottsskadeersättning mot bakgrund av att sådana processer kan ta betydligt längre tid än den frist om ett år som föreskrivs i 4 § förordningen om särskild företrädare för barn. Advokatens lojalitetsplikt gör det oerhört angeläget att veta hur länge uppdraget pågår. Utöver att

---

³ Se 4.6.1. och 4.6.2 i Vägledande regler om god advokatsed.

processerna kring att begära verkställighet och brottsskadeersättning kan ta längre tid än ett år, kan dessutom omfattningen och arten av barnets skador innebära att åtgärder behöver vidtas senare än ett år efter dom eller beslut. Det är också oklart om en särskild företrädare vid verkställighet av skadestånd förväntas bevaka en eventuell fordran hos Kronofogdemyndigheten till dess att barnet fyller 18 år. Med anledning av vad som anges i 4 § förordningen om särskild företrädare för barn har dock Advokatsamfundet svårt att se att uppdraget omfattar några åtgärder som inträffar efter den angivna ettårsfristen.

Slutsatser

Som framgår ovan har den nya lagstiftningen lett till betydande praktiska svårigheter och tillämpningsproblem. Det råder också uppenbart olika uppfattningar bland de aktörer som är inblandade i frågor som rör det utvidgade uppdraget vad gäller den särskilda företrädarens behörigheter och vem som har ansvar för att vissa åtgärder vidtas. Jag menar att det av rättssäkerhetsskäl och för barnens bästa måste säkerställas att hanteringen sker enhetligt och under samsyn av samtliga inblandade aktörer.

Problemformuleringarna är gjorda utifrån våra ledamöters erfarenheter. Denna skrivelse innehåller i vissa delar också Advokatsamfundets syn på hur det utvidgade uppdraget som särskild företrädare ska hanteras ur ett advokatetiskt perspektiv. Ovanstående är också vad Advokatsamfundet för närvarande kommer att förmedla till de advokater som söker vägledning kring uppdraget som särskild företrädare för barn.

Problemen behöver hanteras mycket skyndsamt.

För fortsatt diskussion gällande dessa angelägna frågor är ni välkomna att kontakta Advokatsamfundet genom handläggare Lovisa Österberg.

Med vänlig hälsning

Mia Edwall Insulander

Generalsekreterare